

Florenciar idazlari koxkorra

*Edmundo de Amicis italiar idazlearen
CUORE (Biotz)-tik euskeratua.*

Leen-mallako laugarren klasean zegoen. Amabi urteko florenziarra zan, ille beltz eta arpegi zuriko mutiko liraña, burni-bideko langille baten seme zarrena. Famili aundia ta lan-sari eskaxa izanik, estu ta larri bizi zan hura. Aitak asko maite zuen mutilla; on eta barkakorra zitzaion, eskolari zegozkion gauzetar izan ezik, olakoetan asko ta zorrozki eskatzen baitzion; —mutikoak, familiari laguntzeko, trebetu ta ogibideren bat laster eskuratu bear zuen-eta; beraz, laster nolerebait trebetzeko, asko nekatu bear zuen epe labur batean. Ori zala-ta, nalz mutilla ikasle ona izan, aitak eten gabe zirikatzen zuen, gero ta geiago ikasi zezan. Urtez aurreratua zegoen ordurako, egindako lan aundiak garaiz baño lenago zaartua. Ala guztiz, sendiaren bearrak ornitzeko, lanbideak berak ematen zion neke aundiaz gañera, oi-ezbezelako kopi-lanak artu oi zituen an ta emen, eta gabero, aldi luzetxoan egoten zan idazmai aurrean. Aspaldi artan, ain zuzen, aldirokoak eta epeko liburuak argitaratzen zituen liburugille batek agindua, arpededunen izen eta zuzenbideak paper-zerrenda batzuetan idazteko lanean aritzen zan. Iru lira irabazten zituen zerrenda aietako bosteun bakoitzeko, idazkera aundi ta berdifiaz idatziak. Zeregin onek alaere nekarazten zuen, eta maiz ari zan zinkurizka etxeokokin, otorduetan batez ere. —Begiak ba-dijoazkit —esaten zuen— gabeko lan onek lertu egiten nau. Bein batean semeak, —Aita —esan zion, utzi zadazu

lan egiten zure orde; zuk bezelatsu idazten detala badakizu gero... Aitak ordea —Ez, maite —erantzun zion—. Zuk ixtu diatu bear dezu. Garrantzi aundiko gauza degu zure eskola, nere zerrendak baño areagokoa. Damu nuke ordubetexo ere zuri ostutzeaz. Estimatzan dizut, bafian ez det nai, eta ez orre-
tan ekin.

Alperrik zan olako gaietaz aitarekin ekitea; ba-zekien mutillak, eta ez zan tematu. Bañan ona zer egin zuen: noizpaitean aita entzuna zuen-eta, ba-zekien, idazgelatik logelara, lanari utzita, gabediro joaten zala erlojuak amabiak jo ta laster; alki mugituaren ota ta aitaren pausu geldia aditua zuen. Gau batean hura oieratu arte itxogin zuen; gero polliki-polliki jantzi, idazgelatxoan itsuka ibilli, petrolio-argia piztu ta idazmaiean exeri egin zan; zerrenda zuri xorta bat eta zuzenbideen izentegia bertan baitziran, idatziari eman zion, aitaren idazkera al zuen ondoen kopiatuz. Gogotik idazten zuen, pozez beterik, bildur samarrez apika. Zerrendak pillatuaz zijoazen, eta noizetik noizera luma uzten zuen eskuak alkar igortzitzeko; gero asi berriro, len baño leiatsuago, buru belarri, irri goxo xamur bat ez-paiñetan zuela. Eunda irurogei egin zituen. Lira bat! Gelditu zuen orduantxe, lumari utzi, argia itzali ta oera itzuli zan oin-puntetan.

Biamoneko eguerdian, aita umore onez maieratu zan. Ez zuen ezertxo ere somatu. Oarkabe egin oi zuen egikizun hura, orduka neurtuz eta beste kezkarik gabe; eta betetako zerrendak ez zituen biaramunean baizik kontatzen. Umore onez eseri zan maiera, eta umeari esku-zartadatxo bat bizkarrean eman-da —Ei, Julio —esan zion— aita langille ona dezu oraindik, zuk uste baño ohea ere! Bi ordutan oi baño irutatik bat lan aundi-txuago egin dizut bart arratsean! Arin darabilkit eskua, eta begiak ere, ba-dakite oraindik beren zeregiña betetzen... —Aita gaixoa... —poz-pozik eta muturik zion Julio'k bere artean— irabaziaz gañera, gaztetu dalako pozaldia ere ematen diot... Tira ba, aurrera!

Atarramentu on orrek kemendurik, urrengo gabean, amabiak jo ondoren, jaiki berriz eta lanera. Eta orrela beste gau batzuetan ere. Eta aitak somatu ez. Beñiola bakarrik, afalorduan, esan zuen: —Asko da gero, aspaldion orrenbeste petrolio gas-tatzea etxean! Zirrada bat sentitu zuen Julio'k, bañan aitak ez zuen besterik gañeratu. Eta gabeko zeregiña aurrera joan zen.

Bizkitartean baña, loa gabero orrela etenik, Julio'k ez zuen naiko atsedetik artzen. Goizean nekaturik jeikitzen zan, eta arratsean eskola-lanak egiten ari zala, neke zitzaion begiak za-

balik eukitzea. Arrats batean —bere bizitzan lenengo aldiz— kuadernu gañean kulunka asi izan zan. —Eup, biotz on! otsegin zion aitak eskutxaloka, lanera! Atzarri zan mutilla, ta lanari ekin. Baña urrengo arratsean, eta ondorengo egunetan ere, berbera gertatu zan, eta are okerrago. Loak liburuen gañean artzen zuen; oi baño beranduago jaikitzen zan; indarrez bezela ikasten zituen ikasgaiak, ikastetik alhenduta-edo balegoke bezela. Aitak ikustatzen zuen lenbizi, kezkatu egin zan gero, eta azkenik, errittan ere eman zion. Sekulan ez zuen egin bearrik! —Julio —esan zion goiz batean— zu zabartzen asi zera, zu etzaitut lengoa. Ori ez det atsegin. Begira gero, zugan degu guziok uste osoa ezarrita... Pozgabeturik naukazu, orratx!» Au entzunda, estutu egin zan mutikoa, ain benetako errita zorrotza lenbizikoz artzen zuen-eta. «Bai —esan zuen bere baiten— egi-egia da, ezin segi onela. Bukatu bearra det iruzur au». Bañan egun bereko arratsean, afalorduan, aitak poz aundiz esan zien: «Ba-al dakizue...? ille ontan, joandakoan baño ogeita amabi lira geiago irabaziak ditut, zerrendetan! Eta au esanda, karamelu-zorrotxo bat bota zuen mai gañera, oi-ezbezelako irabazia semetxoekin ospatzeko asmoz ekarria. Txaloka artu zuten danak. Julio'ri berotu egin zitzaion gogoia eta biotz barnetik esan zuen: «Ez, aita gaixoa, ez zaitut gezurpetik aterako; egun-argiz ixtudiatzeko alegin aundienak egingo ditut... Gabaz ordea, lanean arituko natzaizu berriz ere, zure ta gainerakoen alde... Aitak —Ogeitamabi lira! —gañeratu zuen—; pozik nago... Gero, Julio erakutsiz: —Ori det, alabaiña, biotzaren mingarri...» Julio'k, ixil eta apal-apal eginda artu zuen errita berri hura, begietara zijoazkion bi malko eutsiz, eta batean, ezin esan alako goxotasuna biotzean sentituz.

Eta lanari lotu egin zan, su ta gar. Baña, nekea nekearen gain, gero ta eramangaitzago egiten zitzaion. Bi illabete zera-inazkien orrela. Aitak erritan ematen zion eten gabe, kopetillun begiratzen ziola. Egun batez, maixuagana jo zuen, argibide billa. Auxe esan zion maixuak: «Bai, ari da, ari da, azkarra baita. Bañan ez du orain lengo gogo onik. Logale, aozabalka, adigabetua egoten da. Ariketa laburrak egiten ditu, nola-naikoak, idazkera kaxkarrekoak... Bai! geiago, askoz geiago egin lezake!» Arrats artan bertan, mutilla bazter batera eramanda, sekulan ez esandako itz garratzak zuzendu zizkan: —Julio, zuk ondo ikusten dezu ni zain da muin ari naizela, bizia familiagatik galduz dijoakitala... zuk berriz, ez didazu batere laguntzen. Ez dezu nereganaoko errukirik, ez anaientzako, ez amarentzakorik ere! —Ez aita, ez esan olakorik! —deadar egin zuen semeak negarrez— eta aboa zabaldu zuen, guzi-guzia aitor naiez. Aitak itza moztu

ta esan zion: —Familiaren egoera ezagutzen dezu eta ba-dakizu burua urkatu bear degula danok, borondate aundiz. Nik neronek ere geitu bear izango det nere zeregiña. Ille ontan, burni-bidekoan, eun lirako eskupekoa jasotzeko ustea ba-nuen; gaur goizean baña, sosik bat ere ikutuko ez detala esan didate! Julio'k berri ori entzunik, barrutik irtetera zijoakion aitordpena irentsi egin zuen, bere buruari bein eta berriz kementsu esaten ziolarik: «Ez aita, ez dizut iztzo ere esango. Gorde egingo det nere ixkutua, zuretzat lanegin al izateko. Sortuazten dizudan atsekabe orren ordaiña beste aldetik ematen ba-dizut, eta eskolan, beti saiatuko naiz aurreratzeko diña bederen. Ogia irabazten zuri laguntzea, abailtzen zaitun pixu-nekezo ori arintzea... orra oraingo nere zeregin premiazkoena...» Eta aurrera jo zuen, eta beste bi illabete igaro ziran... gabazko laneta egun argizko aultasuneko illabeteak, semearen alegin gogorak eta aitaren asarrealdi samiriak ikusi zituzten illabeteak... Berau —ori bai okerrena— mutillarekin zapuztutzen zijoan geldi-geldika; ez zion itzik zuzentzen bakanetan baizik, betirako seme galdu biurriren bat izan balitz bezelaxe; begiratzetik ere igeska-edo zebilkion. Eta Julio konturatzen zan, eta sufritu zuen; eta aitak bizkarra ematen zion bakoitzean, muxu ixkutu bat bialtzen zion, bere arpegiera errukior eta illunean barruko xamurtasuna ta biotz-miña agertzen zituelarik... Atsekabeak eta nekeak, bitartean, osasuna ta margoa erabat jaten ziozkaten, eta ikastetan ere, gero ta xabarrago zebillen, ezin bestez. Ederki ikusten zuen, bestalde, jokabide hura alako batean azkendu bearrean zegoela, eta gabero esan oi zion bere buruari: —Gaur ez naiz jaikiko, ez! Ama-biak jotzean, ordea, bere asmoa sendoki baieztatu bear zueneko garaian bertan, damu-poxi bat sentitzen zuen, oiean gelditzea eginkizunetik iges-egitea zala-ta... aitari ta sendiari lira bat ostu egiten ziela-ta... eta jaikitzen zan, pentsatuz, edozein gabetan bere aitak, esnaturik itsumustuan topatuko zuela, edo-ta iruzurra somatuko zuela alabearrez, zerrendak bi bider kontatuz edo... eta orduan bai, dana bukatuko zan berez, gogoia beartu gabe, ezpaitzuen gogoia beartzeko kemenik eta... uste orrekin jarraitzen zuen.

Arrats batean baña, afaltzean, beretzat bultzagarri izan bear zuen itz bat ebaki zuen aitak. Amari, mutillari begiraturik, ifoiz baño zurbil eta maxkalago zegoela iruditu zitzaion, eta —Julio— esan zion— gaxo zaitut... Eta aitagana biurtuta estu-estu: —Adizazu, Julio gaixo degu. Begiraiozu arpegi zubillori! Julio, zer dezu, maite orrek? Aitak, begiratu zear bat eginda: —Nolako barrua, alako osasuna ere; ez zegoen, ez, orrela, ikasle on eta

seme leiala zan garaietan. —Gaixo dago ordea! oju egin zuen amak. —Etzait deus ere ajolik!

Ateraldi orrek biotza urratu zion mutil gaixoari. Etzitzaiola ajolik orain, aspaldian semetxoa eztulka entzun utsarekin ikarutzen zan aitari! Ez zuen maite, beraz! Gauza ziurra zan semearekiko gogoia joana zitzaiola orduko... —Ai ez, aita nerea —esan zuen berekiko, biotza naigabeak estututa—orain bai akabo egi-egitan! Ezin bizi ninteke zure maiterik gabe... neretzako nai det oso osoa, zure naitasun ori! Guzia esango dizut, ez zaitut aurrerantzean gezurtatuko... lan bezela ixtudiatuko det, Datorrena datorrela, aita gaixoa, zuk maitatua berriro izatekotan...!

Ala ta guztiz, jaiki egin zan gau artan ere, oiturak eraginda. Eta jaiki zanez geroz, gabaren ixiltasunean alditxo batez eta azkenengoz berrikusi ta agurtu nai izan zuen langela hura, berak biotz alai ta xamurtasunez betea orrenbeste lan ixkaturik egin zueneko gelatxoa... eta argia pizturik, maitxora ondoratuta zerrenda zuri aiek ikusi zituenean, atsekabe sakon batek eraso zuen, ezpaitzituen ezkeroztik idatziko izen aiek, ordurako buruz zekizkian errien, lagunen, kaleen izan aiek... eta, menperatu ezifiko oldar batez, lumari eldu zion, gaberoko lanari jarraitzeko asmoan. Bañan, eskua luzatzerakoan, liburu bat bultza ta lurre-ratu egin zuen. Oztu zitzaion odola zaiñetan: aita baletor...

Egia, ez zuen gaiztakeritan arrapatuko; gaifera, berari dana aitortzeko etsita ba-zegoen, eta alaere... aren pausak illunpean etortzen somatzea... alako garaian, alako ixiltasunean arrapatua izatea... bere ama, esnatu ta agian izutua... eta aitak ere, guziguia ezagaturik, semearen aurrean makurraldi bat apika sufrituko zuela lenengo aldiz bururatzea... au guzia, ia ikaragarri zitzaion. Erne egon zan, arnasa geldi-araziz... Ez zan batere otsik entzuten. Atzealdeko ateko serrail-begitik aditu zuen: deus ez. Lo zegoen etxea. Agidanez, aita ez zan esnatua. Eta lasaitu zan. Eta lanari ekin zion. Eta zerrenda gallenduz zijoazen. Kaletik, erri-zaien pausu neurtuen ota belarriratu zitzaion; gero, zalgurdi baten zurrumurrua, beingoan ixildu zana; andik pixka batera, astiro-astiro igarotzen zan gurdi-erreskada baten zarata; gero ixillune sakon bat, urrutiko zakur baten zaunkak noizean bein urratua. Eta ari zan, ari zan idazten...

Bitarte artan, aita atzean zegokion; liburu erortzen entzunik, jaiki ta idazkelako ate ostean gelditua zan, sartzeko une egokiren bat noiz arkituko; gurdien zaratak, aren pausuen soñua eta atearen kirrinka ariña itzali egin zituen; eta antxen zan —bere buru zuria Julio'ren buruño beltzaren gaifnean—, eta luma zerrendaen gaifnetikan laisterka ikusirik, dana asmatu

zuen, dana konprenitu; eta damu etsitu batek, muga ezifizko samurtasun batek, bere animaz jabetuta, mutikoaren atzean zeukan, josirik, arnagabeturik... Bat batean, Julio'k karrasi zorrotz bat egin zuen... —bi beso dardartsuk burua estutzen baitzioten—. Aita, o aita! barkatu, barka zadazu! oju egin zuen, aita ezagututa. —Zuk barka neri! erantzun zuen aitak, negar zotinka ta bekokia muxuz estaltzen ziola. —Osoa ulertu det, osoa... ni naiz, barkamena eskatzen dizudana, ni umetxo biotzekoa! Atoz, atoz nerekin. Eta bultzatu, edo' obeki esan lortu egin zuen ama esnatuaren oierafio, eta onen besoetara egotzi, esanaz: —Laztandu zazu aingeruzko seme au, iru illabete abetan lorik egin gabe, neretzat lan egiten duen au... eta nik biotza samin-tzen nion artean, berak gure ogia irabazten...! Amak besarkatu ta bular gaithean euki zuen, itzik ere atera ezirik. Gero —Lotara orain, semetxo —esan zuen— zoaz aguro lo egitera, zoaz etzatera! Eraman zazu oiera! Aitak, besartean arturik eta logelara eramanda, oieratu egin zuen, beti arnas estuka ta laztanduz, eta oi-estalkiak antolatu zizkan. —Eskarrik asko, aita —zion mutillak eten gabe— eskarrik asko, bafian zoaz zu ere oiera, orain, zoaz oiera aitatxo, ni poz-pozik nago ta... Aitak ordea lo artuta ikusi nai zuen; oe ondoan exerita, esku bat eldu eta —Lo egizu zuk, lo, nere semetxo kutun orrek! esaten zion.

Eta Julio'k, nekeak aulduta, loartu zuen azkenik, eta luzaro egon zan lotan, amets atsegifiaz alaitutako loaldi lasai batez illabete batzuen ezkeroztik lenengoz gozatuz. Eta begiak zabaldu zituenean, —eguzkia aspaldixotik argitzen ari zala— somatu zuen, lenbizi, eta ikusi gero, bularraren aldean, oe txikiaren ertzean ezarrita, oraindik lotan zegoen aitaren buru zuria, gau osoan semearen biotz ondoan igaroa...

ORAUNE'KO ERROLBA'K ITZULIA

